

Peningaþvætti

Váþættir í starfsemi endurskoðenda

Hvað er peningabætti?

Í peningabætti felst það athæfi þegar einstaklingur eða lögaðili tekur við eða aflar sér eða öðrum ávinnings með broti sem er refsivert samkvæmt almennum hegningarlögum eða öðrum lögum. Hér er einnig átt við það þegar einstaklingur eða lögaðili umbreytir slíkum ávinningi, flytur hann, sendir, geymir, aðstoðar við afhendingu hans, leynir honum eða upplýsingum um uppruna hans, eðli, staðsetningu, ráðstöfun eða flutning ávinnings eða stuðlar á annan sambærilegan hátt að því að tryggja öðrum ávinning af slíkum refsiverðum brotum.

Hvað er frumbrot peningabættis?

Frumbrot eru þau brot sem geta leitt af sér ólöglegan ávinning eða annan ágóða sem reynt er að þvætta. Frumbrot peningabættis geta falist í nær öllum brotum á almennum hegningarlögum eða öðrum lögum. Dæmi um algeng frumbrot peningabættis eru fjársvik, fjárdráttur, skattalagabrot, fíkniefnabrot, spillingarbrot o.fl.

Hvað er sjálfþvætti?

Þegar sami aðili fremur frumbrot og sér sjálfur um að þvætta ólöglegan ávinning er um sjálfþvætti að ræða. Sjálfþvætti getur varðað allt að 6 ára fangelsi skv. 2. mgr. 264. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940.

Hvað er fjármögnun hryðjuverka?

Öflun fjár í þeim tilgangi eða með vitneskju um að nota eigi það til að fremja brot sem er refsivert skv. 100. gr. a – 100. gr. c almennra hegningarlaga.

Viðurlög

Brot gegn ákvæðum 1. mgr. 264. gr. um peningabætti geta varðað allt að 6 ára fangelsi sé um ásetning að ræða og allt að 6

mánaða fangelsi sé brot framið af gáleysi, sbr. 4. mgr. tilvitnaðrar lagagreinar. Sé um ávinning af fíkniefnabroti að ræða getur refsing numið allt að 12 ára fangelsi samkvæmt 3. mgr. 264. gr. almennra hegningarlaga.

Refsað er samkvæmt almennum hegningarlögum fyrir brot gegn 264. gr. sem framið er innan íslenska ríkisins, enda þótt frumbrotið sem ávinningur stafi frá hafi verið framið erlendis, og án tillits til hver var að því valdur.

Fjármögnun hryðjuverka varðar allt að 10 ára fangelsi samkvæmt 100. gr. b almennra hegningarlaga.

Hvað eru hættumerki?

Ýmsar aðferðir og hættumerki (e. red flags) eru þekkt við að þvætta fé, m.a. út frá dómaframkvæmd, fræðiritum og leiðbeiningum ESB og FATF. Jafnframt hefur það sýnt sig að ýmsir veikleikar eru í starfsemi lögaðila hvað viðkemur hættu á að starfsemin sé notuð við að þvætta fé. Tilkynningarskyldum aðilum er skylt að tilkynna öll grunsamleg viðskipti til skrifstofu fjármálagreininga lögreglu, að eigin frumkvæði, og veita henni allar nauðsynlegar upplýsingar. Með hugtakinu grunur er vísað til lægsta stigs gruns, þ.e. að sérhver grunur, óháð því hve mikill hann er, uppfyllir skilyrði greinarinnar um grun. Með grun er því að þessu leyti ekki gerð jafn ítarleg og afdráttarlaus krafa og almennt gildir í réttarfari um rökstuddan grun. Væri í þessu sambandi nægjanlegt að grunur kviknaði um að fjármuni kunni að mega rekja til refsiverðrar háttsemi hvort sem sá grunur reynist síðar meir hafa verið reistur á fullnægjandi rökum eður ei. Hér á eftir eru nefnd dæmi um hættumerki er tengjast peningaþvætti og fjármögnun hryðjuverka. Það skal athugast að þessi dæmi eru einungis til viðmiðunar og alls ekki tæmandi. Þrátt fyrir að eitthvað af eftirfarandi hættumerkjum eigi við getur það átt sér eðlilegar skýringar. Tilkynningarskyldir aðilar skulu því meta áhættu með heildrænum hætti þar sem eitt hættumerki á ekki að færa viðskiptavin upp eða niður um áhættuflokk.

Hvað er ólögmætur ávinningur?

Með ólögmætum ávinningi er átt við þann hagnað sem aðili hefur haft af broti.

Hættumerki varðandi ólögmætan ávinning

- Fjármunir koma frá þriðja aðila.
- Þátttaka þriðju aðila í fjármögnun án þess að þeir hafi bein tengsl við viðskiptin eða lögmætar skýringar séu gefnar á þátttöku þeirra.
- Fjármunir stafa frá aðilum sem reka starfsemi þar sem mikið er um reiðufjárviðskipti.
- Ítrekuð endursala eigna þar sem andlagið hækkar alltaf í verði.
- Eignarhald er óþarflega flókið, t.d. mörg félög eða erlendir aðilar.
- Uppruni fjármagns kemur erlendis frá og ekki eru augljós tengsl milli viðskiptavinar og viðkomandi ríkis.
- Fjármunir eru millifærðir til eða frá áhættusömum ríkjum eða ríkjum með háa bankaleynd eða lítið gagnsæi.

Þjónusta endurskoðenda

Endurskoðunarfyrtæki, endurskoðendur, skattaráðgjafar og aðilar sem færa bókhald eða sinna bókhaldsþjónustu fyrir þriðja aðila falla undir gildissvið laga nr. 140/2018 um aðgerðir gegn peningabævætti og fjármögnun hryðjuverka, sbr. l-lið 1. mgr. 2. gr. laganna.

Misnotkun á þjónustu endurskoðenda

Alþjóðlegar rannsóknir hafa sýnt að brotamenn leita eftir þjónustu sérfræðinga til að þvætta ávinning ólögmætrar starfsemi. Bæði vegna þeirrar sérfræðiþjónustu sem þeir bjóða upp á og eins til þess að ljá viðskiptum lögmæta ásýnd. Skilgreindir áhættuþættir í störfum endurskoðenda snúa m.a. að því að þjónusta þeirra sé nýtt, hvort sem þeir vita af því eða ekki, í þeim tilgangi að:

- Aðstoða við bókhald og skattskil fyrirtækja sem notuð eru við peningþvætti.
- Aðstoða við stofnun fyrirtækja sem síðan eru nýtt við peningþvætti.
- Aðstoða við aukningu á hlutafé þar sem um getur verið að ræða háar fjárhæðir.
- Annast fjárvörslu sjóðs.
- Árita reikningsskil fyrirtækja sem notuð eru við peningþvætti.
- Sérstök áhætta er þegar viðskiptavinir endurskoðenda eru félög með flókið eignarhald, eignarhald yfir landamæri (e. cross border) og viðskiptavini þar sem mikið er um reiðufjárviðskipti.

Helstu frumbrot

Ávinningur sem brotamenn þvætta með því að misnota þjónustu sérfræðinga stafar helst frá:

- Skattsvikum.
- Fjársvikum.
- Fíkniefnabrotum.
- Öðrum óþekktum brotum þar sem viðkomandi aðilar hafa yfir að ráða fjármunum sem eru ekki í samræmi við tekjuöflun þeirra.

Aðkoma endurskoðenda að peningaþvætti

Endurskoðendur kunna ómeðvitað að vera þátttakendur í peningaþvætti viðskiptavina sinna þar sem engin skýr hættumerki eru til staðar um peningaþvætti eða viðskiptavinur veitir, að því er virðist, eðlilegar skýringar á viðskiptum sínum og uppruna fjár. Í öðrum tilvikum kunna skýr hættumerki að vera til staðar en vegna skorts á þekkingu eða aðferðum eru slík hættumerki ekki greind. Að lokum kunna þær aðstæður að vera til staðar að endurskoðandi greini hættumerki en leiði þau hjá sér eða að endurskoðandi sé viljugur þátttakandi í peningaþvætti viðskiptavinar.

Tilkynningar til skrifstofu fjármálagreininga lögreglu

Fáar tilkynningar hafa borist til skrifstofu fjármálagreininga lögreglu frá endurskoðendum sem gefur til kynna skort á áhættuvitund innan stéttarinnar, sem kann að leiða af því að fylgni endurskoðenda við peningaþvættislög hefur hingað til ekki sætt eftirliti og hafa endurskoðendur þar af leiðandi ekki hlotið fræðslu eða endurgjöf frá eftirlitsaðila.

- Endurskoðendum ber að tilkynna til skrifstofu fjármálagreininga lögreglu um öll viðskipti þar sem grunur vaknar um að fjármuni megi rekja til refsiverðrar háttsemi.

Hættumerki við þjónustu endurskoðenda

- Viðskiptavinur virðist lifa umfram efni eða fjárráð.
- Reikningar viðskiptavinar stemma ekki við sölutölur (t.d. eru greiðslur af ólíklegum uppruna).

- Viðskiptavinur skiptir ítrekað um endurskoðanda / bókara án sérstakra ástæðna.
- Viðskiptavinur er óviss um hvar reikninga félagsins megi finna.
- Uppgreiddar eða óraunverulegar skuldir eru færðar til bókar sem viðvarandi skuldir.
- Engir starfsmenn fyrirfinnast í viðkomandi starfsemi.
- Greiddar eru óeðlilegar ráðgjafagreiðslur til aflandsfélaga.
- Reikningar sýna endurtekið lægri sölutölur heldur en kostnaðartölur en starfsemi heldur áfram án viðunandi útskýringa á tapi.
- Hluthafalán eru ekki í samræmi við viðskiptastarfsemi félags.
- Könnun á upprunaskjöllum félaga sýnir rangar upplýsingar um tilgang og starfsemi.
- Fyrirtæki færir háar fjárhæðir til dótturfélaga eða fyrirtækja undir eigin stjórn sem fellur ekki undir venjulega starfsemi.
- Fyrirtæki eignast dýrar einkaeignir (t.d. báta, lúxusbíla, heimili eða sumarhús) þegar slík viðskipti eru ekki í samræmi við venjulega starfsemi viðskiptavina eða starfsemi innan sömu greinar.
- Viðskiptavinur er með starfsemi sem er ekki í samræmi við venjulegar forsendur innan sömu greinar eða fjárhagslegar kennitölur.
- Ástæða þess að viðskiptavinur leitar eftir þjónustu er óskýr.
- Viðskiptavinur svarar fyrirspurnum eða afhendir gögn seint og illa sem gæti bent til þess að hann sæki upplýsingar/gögn frá raunverulegum eiganda sem ekki er vitneskja um.
- Fyrirhuguð viðskipti eða þjónusta felur í sér aðkomu þjóða sem taldar eru áhættusamar vegna veikrar AML löggjafar, bankaleyndar, spillingar eða eru talin lágskattasvæði.

- Misræmi er að finna í reikningum, reikningsskilum eða öðrum gögnum þ.m.t.:
- Reikningar fyrir vörur eða þjónustu sem eru ýmist of háir eða of lágir, eða margir reikningar fyrir sömu vörur eða þjónustu.
- Rangar eða villandi lýsingar á vöru eða þjónustu.
- Reikningar eða útgjöld sem eru ekki í samræmi við tilgang lögaðila.
- Yfir- og undirmat eigna.
- Rangar upplýsingar er varða skattskil.

Hættumerki varðandi viðskipti og viðskiptavini

- Viðskiptavinur forðast persónuleg samskipti án þess að til staðar séu réttmætar ástæður.
- Viðskipti eru óvenjuleg með tilliti til aldurs viðskiptamanns.
- Viðskiptavinur veitir ófullnægjandi eða rangar upplýsingar um viðskipti, tilgang þeirra eða uppruna fjármuna.
- Upplýsingar um viðskiptavin eru frá honum sjálfum komnar og litlar sem engar upplýsingar frá óháðum aðila, og/eða erfitt að sannreyna upplýsingar og gögn frá viðskiptavini.
- Viðskipti gerð fyrir hönd aðila sem ekki koma fram í eigin persónu án eðlilegra skýringa.
- Viðskiptavinur er þekktur brotamaður.
- Viðskiptavinur hefur stöðu sakbornings hjá lögreglu.
- Viðskiptavinur eða fjölskylda hans hefur tengsl við þekkta brotamenn.
- Umfang fjármuna / reiðufjár viðskiptavinar er ekki í samræmi við fjárhagsstöðu hans.
- Viðskiptavinur afhendir gölluð, röng eða fölsuð gögn.
- Viðskiptavinur er tengdur einstaklingum í áhættuhópi vegna stjórn mála legra tengsla.

- Aðili sem stýrir viðskiptum er hvorki formlegur aðili viðskipta né formlegur fulltrúi.
- Viðskiptavinur er tregur til að veita nauðsynlegar viðskiptaupplýsingar.
- Viðskiptavinur óskar eftir óvenjulegum hraða við að koma á viðskiptum.
- Viðskiptavinur er reiðubúinn að greiða umbun án þess að þjónusta sé veitt.
- Notaðar eru háar fjárhæðir í reiðufé.
- Viðskiptavinur breytir uppbyggingu lögaðila reglulega eða án skýringa (t.d. nafni félags, stjórnarmönnum, hluthöfum og heimili).
- Miklar breytingar í veltu án skýringa.
- Fjármunir eru millifærðir til þriðja aðila í andstöðu við samninga eða án haldgóðra skýringa.
- Viðskipti virðast hvorki hafa lagalegan né fjárhagslegan tilgang.
- Andlag viðskipta er verðlagt óvenjulega hátt eða lágt.
- Einkaútgjöld eru fjármögnuð af fyrirtæki.
- Viðskipti eru fjármögnuð með óhefðbundnum hætti.
- Háar millifærslur hjá nýstofnuðum fyrirtækjum.
- Einstaklingar eða lögaðilar sem virðast ekki tengjast viðskiptavini eru þátttakendur í viðskiptum, t.d. fjármögnun.
- Viðskiptavinur óskar eftir því að fjárhæðum í viðskiptum sé skipt niður þannig að þær veki síður athygli.
- Óvirkt félag stundar umfangsmiklar fjárfestingar.
- Viðskiptavinur hættir við viðskipti nema greiðsla vegna þeirra fari til þriðja aðila.
- Viðskipti eru óvenjulega flókin að uppbyggingu eða fjármögnun.
- Notkun „U-beygju viðskipta“ þar sem fjármunir eru sendir til endurskoðenda eða annarra lögaðila en síðan sendir aftur til upphaflegs aðila innan skamms tíma.

- Viðskiptavinur er tilbúinn að greiða hærra gjald en ella eða greiða sektir gagnert til þess að viðskipti eigi sér stað.
- Virkni viðskiptavinar er mikil eða skyndileg eftir að hafa legið niðri.
- Viðskiptavinur óskar eftir því að greiða fyrirfram eða í gegnum þriðja aðila, án eðlilegrar ástæðu.

Stofnun eða stjórnun félaga og sjóða

Það er þekkt aðferð við peningaþvætti að stofna félög eða sjóði til að dylja uppruna fjár og eignarhald og með því fela slóð ólög-mæts ávinnings. Það er jafnframt þekkt að fela aðild að rekstri eða félagi með því að skrá aðsetur þess hjá sérfræðingi og fá aðra aðila til að vera í fyrirsvari þess, t.d. endurskoðendur. Aðferðir sem brotamenn nota til að fela slóð ólög-mæts ávinnings í gegnum félög eða sjóði eru m.a. að:

- Stofna lögaðila til að dylja eignarhald.
- Stofna flókið net félaga til að dylja slóð fjármuna (e. layering).
- Nota handhafabréf til að dylja eignarhald.
- Stofna fjárvörslusjóði til að dylja slóð fjármuna og eignarhald.
- Skrá aðsetur félags hjá endurskoðunarskrifstofu.
- Nýta sér þjónustu sérfræðinga til að sjá um framkvæmdastjórn eða stjórnarsetu í félögum til að ljá félagi lögmæta ásýnd eða til að fela eignarhald.

Hættumerki varðandi raunverulegan eiganda

- Reynt er að dylja raunverulegt eignarhald eða þátttakendur í viðskiptum.
- Raunverulegur eigandi er ekki lögráða.

- Óskað er eftir að stofnað sé til viðskipta þar sem nafn raunverulegs eiganda kemur hvergi fram.
- Flókið net fyrirtækja er notað í viðskiptum.
- Ófullnægjandi upplýsingar eru veittar um þá aðila sem koma að viðskiptum.

Varnir gegn misnotkun

- Aukin fræðsla um skyldur endurskoðenda á grundvelli laga um aðgerðir gegn peningaþvætti og fjármögnun hryðjuverka.
- Aukin fræðsla um áhættuþætti í starfsemi endurskoðenda.
- Eftirlit sem miðar að því að kanna hvort endurskoðendur framkvæmi áreiðanleikakannanir á viðskiptavinum.
- Eftirlit sem miðar að því að kanna hvort endurskoðendur tilkynni um grunsamleg viðskipti.
- Eftirfylgni með niðurstöðu eftirlits þannig að gengið sé úr skugga um að bætt hafi verið úr vanköntum í þeim tilvikum þar sem slíkt hefur orðið uppvíst.

Lög og reglur

Þessi bæklingur innifelur einungis stutta kynningu á þeim fjölþættu skyldum sem hvíla á tilkynningarskyldum aðilum varðandi aðgerðir gegn peningabætti og fjármögnun hryðjuverka og er því vísað á ítarlegra efni hér að neðan til frekari kynningar:

<https://www.hersak.is/media/uncategorized/201705160838.pdf>

<https://www.rsk.is/fagadilar/peningathvaetti/>

Lögin: <https://www.althingi.is/lagas/149b/2018140.html>

<https://www.stjornarradid.is/verkefni/almannaoryggi/adgerdir-gegn-brotastarfsemi/adgerdir-gegn-peningathvaetti-og-fjar-mognun-hrydjuverka/>

Hafðu samband við ríkisskattstjóra ef það eru einhverjar spurningar sem vakna um peningabætti eða fjármögnun hryðjuverka.

Sími: 442 1000

Netfang: peningathvaetti@rsk.is